

Korset och Kronan

Nr 130/2023

Jesus säger: Håll fast vid
det du har så att ingen
kommer och tar din krona
(Upp. 3:11)

Martin Chemnitz (3)

Fortsättning av Chemnitz behandling av
nattvardsläran i skriften *De coena Domini*.

3. Huvudfrågan angående närvaron, utdelandet och mottagandet av Herrens kropp och blod i nattvarden.

Vi kan här lägga märke till att Chemnitz
alltid har med dessa tre delar av
nattvarden: närvaron, utdelandet och
mottagandet. Det innebär en närvaro
under *hela handlingen* med början i och med
konsekrationen, vilket Chemnitz klart lär.

Chemnitz visar först att huvudfrågan
inte gäller den romersk-katolska läran om
transsubstantiationen (att brödets substans
ersätts av Kristi kropps substans) och inte
heller deras lära om en ständigt förbli-
vande närvaro utanför måltiden, då man
går i procession och tillber elementen.
Båda partierna är överens om att avvisa
detta (s. 37).

Kyrkblad för S:t Martins och S:t
Petri församlingar, Evangelisk-Lutherska
Kyrkan i Sverige. Red. Sten Rydh.
Nr 130, 3 febr. 2023.

Ordet om korset är en
dårskap för dem som går
förlorade, men för oss som
blir frälsta är det en Guds
kraft (1 Kor. 1:18)

Den gode herden
leder sina får (Joh. 10)

Det är inte heller fråga om någon ”lokal
inneslutning” av Kristi kropp i brödet eller
något ”kapernaitiskt ätande”, då Kristi
kropp skulle sväljas och föras vidare i
magen.

Det måste här klargöras att den ”lokala
inneslutning” som även Luther och
gnesiolutheranerna avvisade inte gällde
Kristi kropps konkreta, fysiska närvaro i
brödet (och blodet i vinet). Det är endast
ett avvisande av den sorts närvaro *som de
reformerta anklagade Luther för*, vilken enligt
dem skulle ha inneburit att Kristi kropp
tuggades sönder och förstördes genom
ätandet. (Se Tom Hardt, *Venerabilis &
adorabilis eucharistia*, 1971, s. 153, not 73.)

Det råder inte heller någon motsättning
om det andliga ätandet av Kristi kropp och
blod, vilket beskrivs i Joh. 6. Chemnitz
betonar att de som inte är troende äter och
dricker en dom över sig genom nattvarden.
Därför finns hos dessa icke-troende inte
något *andligt* ätande, som ju förutsätter tron
på Kristus.

Huvudfrågan består enligt Chemnitz av
två punkter. Följande frågor skall besvaras:

1. Vad är det för väsen eller substans i Herrens måltid? Vad är det som är närvarande, delas ut och mottages med munnen av nattvardsgästerna? Det är detta som behandlas i nattvardsorden:

Han tog ett bröd, tackade Gud, bröt det och gav åt lärjungarna och sade: ”Tag och ät. Detta är min kropp, som är utgiven för er. ... På samma sätt tog han bägaren, och när han tackat gav han den till dem och sade: Detta är mitt blod. (1 Kor. 11:23ff).

2. Vad hade Kristus för syfte när han i nattvarden delade ut dessa element till mottagarna? Hur skall gåvorna användas till frälsning och andligt väl? Detta behandlas i den del av instiftelseorden som säger. ”Gör detta till minne av mig” och ”Denna bägare är det nya förbundet i mitt blod.” Dessa ord talar inte bara om en historisk, kylig åminnelse, utan om en sann tro som håller fast vid Kristi förtjänst till försoning, frälsning och evigt liv. (s. 38)

Chemnitz betonar sedan att själva stridsfrågan där man är oense endast gäller punkt 1, frågan om närvarons art. Men i den andra punkten råder ingen oenighet. Om kontroversens huvudfråga skriver så Chemnitz:

”Just i detta finns kontroversens hela hjärtpunkt. Vad är det som är närvarande i Herrens måltid och delas ut till dem som äter och som vi är befallda att ta emot? Frågan gäller inte vad varje individ tycker är bäst, utan om vad man faktiskt äter och dricker. Alltså, vad är det som vi är befallda att ta emot i våra munnar i Herrens nattvard? Evangelisterna lär oss i instiftelseorden att Kristus tog bröd och att vinträdets frukt var i bägaren. Och även efter välsignelsen eller tacksägelsen bekräftar Paulus att det var bröd (1 Kor. 10 och 11). Men frågan är: Vad är närvarande i Herrens måltid, vad distribueras till dem som äter och vad tar vi emot med våra munnar? Är det bara vanligt bröd, eller har det blivit helgat? Likaså gäller detta vinträdets frukt.

Den verkliga sanningen i denna sak är, att Kristus gav sin sista vilja och sitt testamente genom dessa ord, med vilka han instiftade nattvarden. Därigenom har han gett sin kyrka den rätta tron på detta dogma intill tidens ände. Ty när det gäller det som är närvarande i Herrens måltid, det som delas ut och vad de som äter muntligen mottar, har han uttalat och bekräftat med orden: Detta är min kropp, som är utgiven för er. Detta är mitt blod, som är utgjutet för er till syndernas förlåtelse.

Dessa ord i Guds Sons sista vilja och testamente måste tas emot precis som vi läser dem, med en enkel och naturlig förståelse, precis som Skriften här visar. Därför är det säkert att i Herrens nattvard är det inte bara bröd och vin som är närvarande, delas ut och tas emot muntligen av kommunikanterna, utan det är samtidigt också Kristi kropp, som är utgiven för oss och Hans blod, som är utgjutet för oss.

Kontroversens och argumentens hjärtpunkt är precis här. Det är vårt syfte att visa för allvarliga hjärtan, som vill hålla fast vid Guds Sons sista vilja och testamente med vördnad och fruktan inför Herren, att det inte finns några tillräckliga, allvarliga, tunga, avgörande och bestämda skäl som tvingar någon att förneka dessa ords sanna och naturliga mening.” (s. 39f)

Chemnitz går så igenom vilka motståndarnas huvudargument mot den sanna närvaron är. Han räknar bl.a. upp följande (jag citerar fritt):

1. I det tidiga skedet av stridigheterna betonade man att bröd och vin helt enkelt var symboler som skulle påminna om Kristi kropp och blod. Man menade att det var som när en man ger sin fästmö en ring och sedan åker till ett främmande land. Varje gång hon tittar på ringen, bär den eller kysser den tänker hon på sin frånvarande man och hans kärlek. Han är

borta, men ringen gör att han känns närvarande. Chemnitz påpekar att många fortfarande nöjer sig med denna enkla symbolik.

2. Andra tyckte att detta var alltför profant. De lärde att endast Kristi gudomliga natur var närvarande i nattvarden. På grund av den personliga föreningen var också Kristi mänskliga natur närvarande. På det sättet gavs och mottogs Kristi kropp på ett slags sekundärt sätt, fastän den i själva verket var långt borta.

3. På liknande sätt betonade några andra att det var den helige Ande som var närvarande i nattvarden och förenade sig med de troende där. På så sätt kunde de säga att Kristus var i nattvarden eftersom samma Ande var närvarande i både Kristi kropp och hos de troende. Det finns en geometrisk regel som säger att två enheter som är förenade med en tredje också är förenade med varandra. På liknande sätt är alltså alla troende nattvardsgäster förenade med Kristi kropp genom att de är förenade med Anden. Men, påpekar Chemnitz, Skriften säger inte ”Detta är den helige Ande” eller ”Detta bröd är en gemenskap med min gudomliga natur” utan ”Detta är min kropp” och ”Detta bröd är en gemenskap med Kristi kropp”.

4. Andra tolkar orden som om de inte gällde närvaron i sig, utan Kristi förtjänst och välgärningar och den gemenskap vi har genom Kristi blod, som är utgjutet för oss. Detta ges oss i nattvarden, menar man, men inte själva närvarons substans (dvs inte Kristi verkliga kropp och blod).

5. Men Calvin såg att orden verkligen talade om Kristi kropps och blods väsen. Att förneka detta skulle enligt Calvin inte bara ha varit ytterst oförskämt utan också inneburit en hädelse. Därför betonade han

starkt detta för sina efterföljare och sade till dem att han menade att instiftelseorden verkligen talar om själva substansen av Kristi kropp och blod. ”Gud förbjude, sade de, att vi skulle tänka att Kristi kropp och blod är frånvarande i nattvarden! Och de lade till att det vore ett allvarligt misstag att tro att Herrens måltid bara bestod av brödets och vinets yttre tecken och inte också av Kristi kropps och blods verkliga substans” (s. 41).

Men här måste vi akta oss för deras fallor. Det låter som om de skulle lära den verkliga närvaron. Men så lägger de till att Kristi kropp endast är i himlen, långt utanför jorden. *Peter Martyr*¹ betonade i Calvins efterföljd att ”närvaro” här är detsamma som att tron griper om den i himlen sittande Kristus. Men alla dessa avslöjar sig till sist när de säger att det vi mottar genom munnen endast är bröd. ”Hans kött är i himmelen, och inte någon annanstans” säger Beza (s. 42).

Calvins egen framställning av nattvardsläran är som nämnts mycket förrädisk. Chemnitz skriver:

”I sin enhetsformel säger Calvin uttryckligen att att han avvisar den verkliga (sustantiella) närvaron av Kristi kropp på jorden, eftersom han när det gäller kroppen är frånvarande från oss. Men om du frågar vad då nattvardsgästerna tar emot här på jorden i nattvarden när de fortfarande lever i sina kroppar... svarar Calvin: ’Jag har sagt att Kristi kropp verkligen delas ut, men inte naturligt. Den delas ut enligt sin kraft men inte till sitt väsen.’ Likaså: ’Han utgjuter sin kropps livgivande makt över oss och vi får näring genom dess strålar, som inte är mindre än solens livgivande värme.’ Till förklaring av denna överenskommelse säger han:

¹ Peter Martyr Vermigli (1499-1562), från Florens, övergick från katolicismen till den reformerta läran. Han flydde senare från Italien och var verksam i flera länder. Han hade stort inflytande i England och påverkade Book of Common Prayer. Hans ”*Loci communes*” blev ett standardverk för reformert teologi. Vermigli är särskilt känd för sin kamp för den reformerta nattvardsläran, mot den lutherska.

'Denna makt och livgivande förmåga kan egentligen inte sägas vara något som är skilt från dess väsen (substans)' (s. 42).

I slutet av detta kapitel skriver Chemnitz:

"Följaktligen avviker de så mycket från Guds Sons sista vilja och testamente att de inte har någonting säkert och visst kvar. De kan själva inte avgöra var de står. Ty på grund av instiftelseordens vittnesbörd måste de gå med på att Herrens nattvard inte bara utgörs av själva tecknen eller brödets och vinets yttre symboler utan också av Kristi kropp och blod. De måste gå med på att det i nattvarden verkligen finns en förmedling (gemenskap), som inte bara är en kraft utan Kristi kropps och blods verkliga substans.

Men sedan de har hållit åhörarna i spänning under lång tid genom alla dessa magnifika ord och till sist kommer in på själva hjärtpunkten lämnar de bara kvar de yttre tecknen och symbolerna, som tas mot muntligen vid firandet av måltiden här på jorden. Kristi kropps och blods faktiska substans flyttar de lika långt bort från nattvardsfirandet som himlen är från jorden. För att inte dessa tecken skall vara helt nakna lägger de till någon sorts abstrakt makt och effekt. Ja, de säger faktiskt uttryckligen att det inte på något sätt kan finnas någon sann union (förening) mellan brödet och Kristi kropp eftersom de är åtskilda av ett enormt rumsavstånd. Men på sitt storartade sätt deklamerar de ändå att Kristis kropps substans kan förmedlas till oss av Anden och tron, fastän den är så avlägsen och förblir så långt borta, ja, lika långt som himlen ifrån jorden! Men genom Andens förmedling sker en effektiv gemenskap.

Men frågan är inte vad Guds makt kan göra och vilken slags närvaro och gemenskap som framstår som bäst och effektivast för oss. Utan frågan gäller Guds Sons sista vilja och testamente. Vi har visat

att dessa ord enligt sin egentliga och naturliga mening klart och uttryckligt talar om den väsentliga (substantiella) närvaran av Kristi kropp vid firandet av nattvarden här på jorden bland oss. Ty när det gäller vad som delas ut och tas emot i nattvarden säger Guds Son: "Detta är min kropp". Och dessa ord betecknar gemenskapen med Kristi kropp i nattvarden med orden "mottagande", vilket sker med munnen. Detta är den klara och enkla betydelsen av orden "Tag och ät; detta är min kropp", vilket vi senare skall förklara närmare.

Bland alla dessa många märkliga dimridåer, undanflykter och högstämda orationer hos motståndarna, är det säkrast och enklast att alltid föra diskussionen tillbaka till Guds Sons testamentsord och hålla sig inom deras ram. Vi skall inte tillåta att ämnet flyttas bort från denna grundläggande och enkla bas.

Vidare: För att avslöja motståndarnas dolda konster är följande kriterier av Luther mycket användbara mot dem som sysslar med sådana "tricks". Vi skall fråga:

1. Skall orden i Guds Sons sista vilja och testamente förstås enligt sin rätta och naturliga mening, som man läser dem?

2. Vad är närvarande i Herrens måltid, vilken firas bland oss här på jorden; vad delas ut och mottas med munnen?

3. Är Kristi kropp bara i himlen så att den inte samtidigt kan vara närvarande när hans måltid firas här på jorden enligt hans instiftelse?

4. Vad tar de ovärdiga emot när Guds Son även till dem säger: "Tag och ät. Detta är min kropp"?

Genom att tänka och fråga så tar man fram det gömda i ljuset så att även det enkla folket kan förstå vad saken gäller.

Jag har skrivit ganska mycket om dessa punkter eftersom jag vet att många är förvirrade, missledda och vilseförda av oklarheten i denna fråga. Men detta har förklarats ordentligt har vi här det bästa

sättet att förstå saken rätt, om vi bara är villiga att behandla frågan utifrån själva instiftelseorden, vilket vi måste göra.”(s. 42-44).

4. De ord som används för att beskriva närvaron.

Chemnitz tar här upp frågan om vad som menas när orden säger att nattvardens bröd är Kristi kropp och att vinet är Kristi blod. Han jämför med Skriftens ord om Kristus: ”Till exempel var orden ’Gud är människa’ och ’människosonen är Gud’ en gång i tiden föremål för en stor kontrovers. Frågan gällde om orden skulle uppfattas bokstavligt eller figurligt. Det stod klart att dessa påståenden inte stämde överens med det vanliga språkbruket eftersom ’Gud’ och ’människa’ är två helt skilda storheter. De är inte utbytbara på samma sätt som vanliga ting, och därför krävde villolärarna att man absolut måste tänka sig att det här var fråga om symboliskt tal. *Manikéerna*² menade att ordet ’människa’ måste förstås figurligt, medan *arianerna*³ förlade symboliken till ordet ’Gud’. ...

Men kyrkan försvarade utifrån Guds Ord det faktum, att vi här måste behålla den naturliga betydelsen av orden. Ordet ’människa’ syftar på helheten av människans sanna natur och termen ’Gud’ avser Guds Sons person, som verkligen är gudomlig. Men det förenande ordet ’är’ förklarar vad som här är ett faktum, nämligen att personen inte bara är en människa utan också Gud. Man måste betona att *Arius* inte hade någon rätt att låta ordet ”Gud” tolkas symboliskt och att

*Eutyches*⁴ inte hade någon rätt att avskaffa den mänskliga naturen.” (s. 45f)

I nattvarden behåller ordet ”bröd” sin naturliga betydelse liksom också ordet ”Kropp”, betonar Chemnitz. Det är den kropp som avlades av den helige Ande, föddes av jungfrun Maria och som korsfästes. Det ord som förenar (kopulan), ordet ”är” (lat. *est*), betecknar vad det innehåller, vad som är närvarande, distribueras och mottages. Chemnitz skriver: ”Detta bröd som är närvarande här, är sedan det fått sitt namn från Gud, inte bara bröd utan samtidigt också Kristi kropp.” (s. 46)

Kommentar: Orden ”sedan det fått sitt namn från Gud” syftar uppenbart på konsekrationen, där Kristus om brödet säger: ”Detta är min kropp.”

Chemnitz anger längre fram i boken hur avgörande konsekrationen är. Han visar att kyrkofäderna här lärt rätt och citerar bl.a. Ambrosius. Chemnitz skriver:

”De andra fäderna framhåller att före konsekrationen finns det bara en substans där, nämligen brödet och vinet. Men när Kristi instiftelseord kommer till elementen, är inte bara en substans närvarande liksom tidigare, utan samtidigt också Kristi sanna kropp och blod, som Ambrosius säger (i *de sacramentis*, bok 4, kap. 4-5): ’Brödet är bröd före sakramentsorden. Men när Kristi ord tillkommer är det Kristi kropp’.⁵ Och på ett annat ställe: ’Innan Kristi ord [uttalas] är det en bägare full av vin och vatten. När Kristi blir verkande åstadkommer detta att det blod som har försonat människorna är där’.”⁶ *Forts. i nästa nr*

² Mani (216-276) hade en dualistisk uppfattning, där människans själ är en andlig gnista fången i kroppen.

³ Arius (256-336) förnekade att Kristus var sann, evig Gud. Han menade att Kristus var skapad av Fadern innan han den övriga skapelsen blev till.

⁴ Eutyches (o. 380-456), lärde (något förenklat) att Kristus bara hade en natur och att hans mänsklighet därför inte var av samma väsen som vår. Hans uppfattning kallas monofysitism.

⁵ MPL 16, 458

⁶ MPL 16, 463